

Соха Л.
студентка III курсу
юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного університету
Науковий керівник: к.ю.н., доцент
кафедри цивільного права і процесу ТНЕУ
Бутрин-Бока Н.

ДО ПИТАННЯ ПРО СТАНОВЛЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОРЯДКУ СПАДКУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ

Земельна ділянка - частина земної поверхні, що має фіксовані межі, характеризується певним місцезнаходженням, природними властивостями, фізичними параметрами, правовим і господарським станом та іншими характеристиками. Земля є основним національним багатством та перебуває під особливою охороною держави. У статті 373 ЦКУ описані основні положення про землю (земельну ділянку) як об'єкт права власності. Для того, щоб земля могла виступати об'єктом цивільних прав – товаром, вона повинна бути індивідуалізована в установленому законом порядку як частина земної поверхні – земельна ділянка. Питання спадкування земельної ділянки завжди викликали найгостріший інтерес у правознавців, обумовлений цінністю і значимістю земельної ділянки як об'єкту цивільного права[1].

Ю. Ходико у своїх дослідженнях описує про те, що аналіз цивільного та земельного законодавства виявляє різну термінологію щодо такого природного ресурсу, як земля, під час розгляду його як об'єкта правовідносин. Якщо в ст. 1225 ЦК України об'єктом є «право на земельну ділянку» і «право власності на земельну ділянку», то в розділі III «Об'єкти цивільних прав» ЦК України вказується на «земельну ділянку» як об'єкт, а норми земельного законодавства оперують такими об'єктами, як «земля», «земельна ділянка», «права на земельну ділянку» (ст. 3 ЗК України). У зв'язку з цим важливо розібратися у співвідношенні зазначених понять і їх застосуванні під час визначення правового режиму землі як природного ресурсу в спадкових правовідносинах[2].

Цікавою є історія формування інституту спадкування земельних ділянок в Україні. Як зазначено у праці Е. Волкова, у період російського правління спостерігається певна обмеженість у спадкових правах на земельну ділянку. По-перше, спадкування відбувалось по схемі – від батька до сина, а всі інші спадкоємці викликалися до спадкування лише у разі відсутності у померлого синів, а по-друге, відсутність документів, які засвідчують право власності на земельну ділянку, певним чином обмежує право заповідальних розпоряджень.

Право власності козаків на земельну ділянку поступово обмежувалось, але це не стосувалось права переходу земельної ділянки до спадкоємців у разі смерті власника земельної ділянки [3].

Після прийняття Маніфесту 19 лютого 1861 року «Про скасування кріпацького права», правовий режим спадкування земель зазнав певних змін: присадибна земля належала на праві спадкового володіння кожному з членів общини, спадкувалась вона членами родини спадкодавця, що мешкали разом з ним. Спадкоємцями за заповітом могли бути лише члени общини; орна земля розподілялася між членами общини за кількістю або робітників, або душ. Вона не спадкувалась, а належала на праві сумісної власності всім членам общини.

У березні 1919 року після ухвалення декрету «Про скасування приватної власності», скасовувалось спадкування як за законом, так і за заповітом. Майно, залишене після смерті власників передавалось у власність держави.

Формування інституту спадкування земельної ділянки у Радянській державі почалося із встановлення певного режиму користування земельною ділянкою – сервітутів. В радянські часи навіть відокремлювалось право власника будівлі від земельної ділянки, на якій ця

будівля побудована. Легально не були встановлені сервітути, які б дозволяли спадкувати право користування земельної ділянки під будівлею.

Земельні ділянки на праві власності могли в ті часи належати тільки державі; ділянку, яка перебувала в трудовому користуванні, у спадщину не передавалась. Відповідно до постанови ЦВК і РНК СРСР від 29 січня 1926 р., постановою ВУЦВК і РНК УРСР від 7 липня 1926 р. було внесено відповідні зміни до ЦК, і як наслідок, допускалося спадкування як за законом, так і за заповітом усього спадкового майна, незалежно від його вартості, а спадкоємці, які мешкали разом із спадкодавцем, отримували понад своєї частки домашнє майно. ЦК УРСР 1963 р. розширив свободу заповіту, посилив роль сімейно-правових зв'язків у спадкуванні та зменшив значення спадкування як форми матеріального забезпечення непрацездатних родичів та утриманців померлого [3].

Нормативні акти першого десятиріччя становлення української державності також не давали відповіді на питання, хто є власником землі, і лише 25 жовтня 2001 року Верховна Рада України прийняла нову редакцію ЗК України, згідно з яким пункт а) статті 80 визнавав право приватної власності громадян на землю. Стаття 81 того ж кодексу однією з підстав набуття права приватної власності, в тому числі і на землю, передбачала одержання спадщини. Отож, із вищезазначеного можна побачити, що інститут спадкування земельної ділянки пройшов досить довгий і складний шлях становлення, керувався різними нормативно-правовими актами і зазнавав змін через різні форми правління.

Права на земельну ділянку, до яких належать речові права, а також зобов'язальні права, визначають обсяг суб'єктивних прав та обов'язків суб'єктів цивільних правовідносин щодо земельної ділянки. Як об'єкт у контексті глави 12 «Загальні положення про об'єкт цивільних прав» ЦК України розглядаються зобов'язальні права, а також речові права, відмінні від права власності. Право власності на земельну ділянку як об'єкт не розглядається, а об'єктом є безпосередньо сама земельна ділянка. У зв'язку з цим у літературі ведеться наукова дискусія про те, що є об'єктом спадкування – право власності (на земельну ділянку) або сам об'єкт, у нашому випадку земельна ділянка. Правильніше все-таки говорити в цьому випадку про спадкування земельної ділянки, речових прав, відмінних від права власності, а також зобов'язальних прав на земельну ділянку.

Земельна ділянка може успадковуватися лише тоді, коли у її власника є правовстановлюючий документ, що посвідчує його право власності на таку земельну ділянку. На сьогодні такими документами є: державний акт на право власності на земельну ділянку; угода про перехід права власності на земельну ділянку з долученням до неї державним актом на право власності на земельну ділянку з відповідними відмітками нотаріуса та територіального органу земельних ресурсів про перехід такого права; свідоцтво про право на спадщину з долученням до нього державним актом на право власності на земельну ділянку спадкодавця з відповідними відмітками нотаріуса та територіального органу земельних ресурсів про перехід такого права до спадкоємців.

Отож, як зазначив Ю. Ходико, для того, щоб земельна ділянка могла розглядатися як об'єкт спадкування, вона повинна відповідати певним вимогам, а саме: бути об'єктом цивільно-правових відносин – належати спадкодавцеві на праві власності, для чого необхідна наявність сукупності умов.

Відповідно до ст. 18 ЗК України, всі землі на території України за своїм цільовим призначенням діляться на дев'ять категорій, кожна з яких має свій окремий особливий правовий режим, що визначає специфіку їх цивільно-правового обороту, в тому числі й особливості їх спадкування. Аналіз статей 22, 40, 45, 49, 52, 54, 56, 59, 65, 66, 77 ЗК України дає підстави стверджувати, що всі категорії земель, крім земель оборони, можуть бути об'єктом спадкування, оскільки допускається їх можливість перебування в приватній власності. Однак цільове призначення земельних ділянок після отримання їх у спадок спадкоємцями, повинно залишитись незмінним. Порушення суб'єктами спадкових правовідносин вимог схоронності цільового призначення земель є підставою для відмови в державній реєстрації земельних ділянок або визнання реєстрації недійсною [4]. Спадкоємці набувають права та обов'язки на земельну ділянку в тому обсязі, в якому вони були у спадкодавця, крім обмежень, установлених законом.

Отже, дослідження показало, що під впливом різних періодів розвитку української держави, інститут спадкування земельних ділянок змінювався в залежності від обставин. У нормативно-правових актах зазначено, хто може бути суб'єктом спадкування земельної ділянки і які вимоги застосовуються при спадкуванні, зокрема перелік правовстановлюючих документів, які посвідчують право власності суб'єкта на певну земельну ділянку. Спадкування земельної ділянки було і залишається актуальним питанням, але для того, щоб сама процедура спадкування була простішою та доступнішою для кожного громадянина, який має право на отримання такої земельної ділянки, це питання слід постійно вивчати та досліджувати, а українське законодавство – змінювати відповідно до сучасних вимог суспільства.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Ходико Ю. Є. Особливості правового режиму спадкування земельних ділянок. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2016 № 22. С. 109-112.
3. Волков Е. К. Розвиток інституту спадкування земельних ділянок в Україні. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна № 1137. Серія «ПРАВО». Випуск № 18. 2014. С. 231-235.
4. Земельний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 3-4, ст.27). – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>

Ухач А.

*студентка II курсу
юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного університету
Науковий керівник: ст. викладач
кафедри цивільного права та
процесу ТНЕУ
Паращук Л. Г.*

ВИКОНАННЯ СУБСИДІАРНИХ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Субсидіарні зобов'язання покликані забезпечити стабільність цивільно-правових відносин, захист інтересів їх учасників, а також розподіл ризиків у разі невиконання чи неналежного виконання зобов'язань [2, с. 102]. Субсидіарні зобов'язання мають вагомe значення для учасників цивільного обігу, що пов'язано, зокрема, з тим, що у певних випадках зобов'язані особи є нездатними до належного виконання покладених на них майнових обов'язків.

Основними підставами виникнення субсидіарних зобов'язань є закон (наприклад, при заподіянні шкоди неповнолітніми у віці від 14 до 18 років при відсутності у них майна чи заробітку, достатніх для відшкодування шкоди, заподіяну шкоду відшкодовують їх батьки (усиновителі) або піклувальники, якщо вони не доведуть, що шкода сталася не з їх вини), а також договір (наприклад, договір поруки).

Теоретичну основу дослідження становлять праці А. Бакіна, Ю. Крюкової, О. Прус, Д. Трута, В. Сломи, К. Храпунова та ін.

Ми поставили за *мету* висвітлити ряд особливостей виконання субсидіарних зобов'язань.

Субсидіарні зобов'язання – це різновид зобов'язань із множинністю осіб.

Вони, які і солідарні та часткові зобов'язання, належать до групи зобов'язань з множинністю осіб, тому що у цьому різновиді зобов'язань завжди є як мінімум два суб'єкта, до яких можуть бути направлені вимоги кредитора.